

Edwin van Meerkerk, ***De gebroeders Van Hogendorp. Botsende idealen in de kraamkamer van het Koninkrijk*** (Amsterdam, Antwerpen: Atlas, 2013, 310 pp., ISBN 978 90 450 1933 8).

Rondom de herdenking van het tweehonderdjarig bestaan van het Koninkrijk der Nederlanden is inmiddels een flink aantal (populair)wetenschappelijke publicaties verschenen. De rode draad in de meeste boeken is de al wat langer bestaande gedachte dat het ontstaan van het Koninkrijk begrepen moet worden in de context van de woelige periode die eraan vooraf ging. 1813 markeerde niet zozeer een begin, als wel een nieuwe fase in het politieke moderniseringsproces van Nederland. Dat proces startte rondom het midden van de achttiende eeuw en leidde via Patriottentijd, Bataafse Republiek, Koninkrijk Holland en Franse Inlijving naar het Koninkrijk. De modernisering verliep niet lineair en ging gepaard met grote ideologische strijd en politieke conflicten die diepe breuklijnen door de samenleving trokken. De leden van de bestuurlijke elite in Nederland moesten keuzes maken: vóór of tegen Oranje, vóór of tegen een eenheidsstaat, vóór of tegen een democratische regeringsvorm. De keuzes die mensen op basis van verschillende motieven en omstandigheden maakten of moesten maken hadden vaak verstrekkende gevolgen voor henzelf en hun families.

Dat gold zeker voor twee broers die sterk betrokken waren bij de politiek rond 1800, Gijsbert Karel (1762-1834) en Dirk (1761-1822) van Hogendorp. Gijsbert Karel geniet vooral bekendheid als de *founding father* van Koninkrijk en grondwet, terwijl Dirk een belangrijke rol speelde als koloniaal hervormer. Beiden zijn dan ook onderwerp geweest van historische studie – afgelopen jaar verscheen er ook al een biografie over Gijsbert Karel – maar een echte dubbelbiografie was er nog niet. Die is nu geschreven door de historicus en cultuurwetenschapper Edwin van Meerkerk (Radboud Universiteit), die eerder al een dubbelportret publiceerde van stadhouder Willem V en prinses Wilhelmina. Een dubbelbiografie was volgens Van Meerkerk gewenst omdat de levensloop van de broers, die uiteindelijk aan weerszijden van het politieke spectrum terecht kwamen, het leven van veel tijdgenoten weerspiegelt. Het vervlochten verhaal van de Van Hogendorps dient dan ook als ‘een venster om een veel grotere geschiedenis in beeld te krijgen’ (18), een geschiedenis die inzicht moet bieden in de dilemma’s en keuzes waar men in het revolutionaire Nederland voor stond.

De biografie beschrijft chronologisch de levens van de beide broers, vanaf hun geboorte als telgen van een Rotterdams regentengeslacht. Het gezin Van Hogendorp valt

in 1773 uiteen, als vader Willem na zijn faillissement naar Java vertrok voor een nieuwe carrière als resident. Gijsbert Karel en Dirk werden naar de cadettenschool van het Pruisische leger in Berlijn gestuurd voor het vervolg van hun opleiding. Na de cadettenschool scheidde hun weg: Dirk vertrok naar de Oost om deel te nemen aan het koloniale bestuur, terwijl Gijsbert Karel na een reis door de jonge Verenigde Staten terugkeerde in de Republiek. Daar brak in de jaren 1780 de strijd tussen patriotten en orangisten uit. Gijsbert Karel werkte op dat moment aan een bestuurlijke loopbaan en zag zich in 1787 gedwongen een keuze te maken voor één van de twee kampen. Ondanks aanvankelijke sympathieën voor een aantal patriotse idealen koos hij uiteindelijk resoluut voor de stadhouder. Hij deed dat deels uit groeiende antipathie tegen het ideaal van volkssoevereiniteit, maar ook uit loyaliteit met de stadhouder en vooral diens vrouw Wilhelmina. Gijsbert Karel zou zijn hele leven trouw blijven aan de Oranjes, waardoor hij na de Bataafse Revolutie gedwongen was zijn ambten op te geven en zijn carrière als koopman voort te zetten. In 1813 kwam 'zijn' moment, toen de Fransen het land verlieten en Gijsbert Karel met een aantal zielsverwanten de terugkeer van de Oranjes voorbereidde. Vervolgens trad hij op als de belangrijkste auteur van de nieuwe grondwet, maar daarop volgde vooral teleurstelling. Veel van zijn constitutionele ideeën bleken niet haalbaar, en zijn relatie met koning Willem I was verre van hartelijk. In de laatste fase van zijn leven trad hij dan ook meer en meer op als criticus van het gevoerde beleid.

Het leven van Dirk volgde een vrijwel tegenovergesteld pad. Tijdens zijn verblijf in de Oost raakte hij onder de indruk van de idealen van de Franse Revolutie en hoopte hij het bestuur langs meritocratische lijnen te hervormen. Na het uitbreken van de Bataafse Revolutie koos hij onomwonden vóór het nieuwe revolutionaire bewind, waarop een bestuurlijke loopbaan in Bataafse en later Franse dienst volgde – eerst als gouverneur in Surabaya, later als diplomaat in Rusland en uiteindelijk als officier in het leger van Napoleon waarbij hij het tot *aide de camp* van de keizer schopte. Na de val van Napoleon en de terugkeer van de Oranjes werden veel voormalig patriotten weer in genade aangenomen, maar niet Dirk van Hogendorp. Zijn positie als generaal van Napoleon en zijn vermeende kwalijke rol bij de Franse plundering van Hamburg in 1813 hadden hem in de ogen van de koning onmogelijk gemaakt. Na de definitieve nederlaag van Napoleon bij Waterloo emigreerde Dirk gedesillusioneerd naar Brazilië, waar hij tot zijn dood een kleine plantage bestierde.

De biografie is duidelijk bedoeld voor een breed publiek, en vooral beschrijvend van aard. De lezer krijgt zo een goed beeld van de levens en persoonlijkheden van beide Van Hogendorps, die door de auteur met vlotte pen en gevoel neergezet worden. De gekozen aanpak leidt er wel toe dat de vraag hoe we hun keuzes moeten interpreteren en verklaren nauwelijks beantwoord wordt. De 'botsende idealen' uit de ondertitel van het boek worden wel genoemd, maar vrijwel niet uitgewerkt, geanalyseerd of geproblematiseerd. Daardoor wordt niet goed duidelijk hoe de politieke opvattingen van de broers zich nu precies tot elkaar en tot die van anderen verhielden, welke ontwikkeling ze doormaakten en hoe zich dat verhoudt tot de historiografie. Nieuwe inzichten op dit

vlak biedt het boek dan ook niet. Wat de auteur wel heel mooi laat zien dankzij de kosmopolitische levens van beide broers, is de internationale dimensie van het Nederlandse revolutietijdvak. Die dimensie speelt een ondergeschikte rol in veel van de recente literatuur over deze periode, maar deze dubbelbiografie toont dat dat soms ten onrechte is. Zo werden beide broers gevormd door hun opvoeding in Pruisen, Gijsbert Karel door zijn reis in de VS en kunnen Dirks revolutionaire opvattingen alleen begrepen worden tegen de achtergrond van het koloniale bestuur. In die zin staat dit boek wel degelijk voor een grotere geschiedenis.

Mart Rutjes, Universiteit van Amsterdam